

7

LETNIK 63

MAREC

1932-1933

VSEBINA 7. številke. Lea Fatur: Leži otok na sred morja... — Ksaver Meško: Zima — pomlad. — Danilo Gorinšek: Želja (Pesem). — Joža Vovk: Še trikrat, mamica (Pesem). — Mirko Kunčič: V večernih urah (Pesem). — Ivan Albrecht: Materi (Pesem). — Gustav Strniša: Mamica (Pesem). — Danilo Gorinšek: Koder zre... (Pesem). — J. Jalen: Tri mamice (Prizor). — Ksaver Meško: »Je pač — mati.« — Venceslav Winkler: Valpet Tilen. — M. L.: Spominu Lužarjevega Tončka. — Uganke.

»Vrtece« stane za vse leto Din 15,—, s prilogo »Angelček« Din 20,—.

Lastnik »Pripravniki dom« v Ljubljani — Urednik in upravnik Vinko Lavrič v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 91

Tiska Jugoslovska tiskarna v Ljubljani (Karel Čeč)

Lea Fatur:

Leži otok na sred morja . . .

(Dalje.)

Tako lahko se ziblje in giblje trojam-bornica, da bi zapel Adrijan »Barčica po morju plava«. Pa mu kes, žalost in skrb morijo mlado dušo. Ponosen bi bil na ta brod, da je njegov; še tako, ko je na njem le suženj, ga je vzljubil. Saj trpi s svojimi dečki že vse leto na njem. Pa je res krasen, najsi ga nazivljejo med seboj »Brod smrti«: jambor pri jamboru, jadro vrh jadra — brzina vetra — trup vitek. Zgoraj

straži lev sv. Marka, nad kljunom kipi sv. Nikolaj. Ob bokih so komaj vidne luknje za topovske cevi. Pobarvan je zelenkasto sivo — prilaga se morju. Kadar so jadra zvita in stoji brod, gre lahko druga ladja mimo, ne da bi ga videla. Kot lastovica brzi in ne uide ji nobena ladja. Napada in beži kot blisk. Prava gusarska ladja.

Andrejček in Primožek. Janezek in Rok ribajo in perejo krov, Turnski in Bihački snažijo topove s predivom. Adrijan je pustil delo in se zamislil. Vedno mu je pred očmi oni grozni hip, ko je stal zvezan pred človekom, ki mu je umoril očeta. V sanjah se mu ponavlja prizor — sliši sladke glas Ance. Spominja se, kako se je zrušil nezavesten pred Djokovičeve noge, ko je ta naročal, da naj postrežejo gusarji svojim novim tovarišem in je zapretil njemu, da ga bo videla mati na vislicah. Pa bi videl Adrijan rajši, da bi mu bil iztrgal živo srce. Ko se je bil prebudil, takrat je bila okoli njega taka tema in stokanje, kakor da bi bil v peklu. Ko se je razbral, je spoznal, da jočejo pastirji in vajenci in da vzdihujeta plemiča.

»Kje smo?« je vprašal, »in zakaj jočete tako?«

»V ječi smo,« so zavekali.

»Kako sem prišel sem?«

»O, ti še dobro, ampak mi! . . . Miserere mei!«¹ je vzdihnil Turnski.

¹ Usmili se me!

»Nobis! Nobis!«² je popravil Janezek. »Nam so postregli po gusarsko. Zbrcali so nas s krova v to luknjo, vsi smo polomljeni in črni. Tebe pa je pobral gusar, ki mora biti z naših otokov. Djokovič te je sunil z okovanim škornjem v rebra, ko si se zrušil pred njim kakor star žakelj, ko bi človek mislil, da se boš zakadil vanj. Pa predu te je mogel suniti drugič, je skočil oni pred njega in zavpil: »Stoj, kapetan! Kratek spomin imaš! Pa te je odnesel kakor pero. Kapetan je zaklel: »Pazi, Dujmo, da ti ne bo moj spomin še predober. Dol s to golaznijo!«

»In dekletce? Kaj ni bilo tu?«

»Dekletce je odpeljala neka priletna gospa v kaštilj, kapetan je grozil za njo: »Glejte, da mi ne pride še kdaj ob nepravem času ven!...«

»Anca«, si je ponavljal Adrijan tisto prvo noč v ječi ime dekletca, ki se je bilo postavilo takó pogumno zanje. Kdo je Anca? Jo je ukradel Djokovič in jo misli prodati na Turško? Zakaj se je boji? Morda pa ne ve otrok, da je kapetan gusar? Ugibal je Adrijan tisto strašno prvo noč v ječi, ko so jokali tovariši njegove nepremišljene poti, se mu rogali in očitali: »Kako da nisi odrobil gusarjem glav? Bi ne bilo bolje biti tepen od kranjskega strica, bi ne bil boljši ukor pred vso šolo, zapor v samostanu? Imaš zaklade? Povesili nas bodo in sramota bo na naših rodbinah.« Bridko je občutil Adrijan pravične očitke. Peklo je v srcu: Mati! Po golih kolenih bi se plazil po trnju in kamenju, da bi jo videl še enkrat. Da ga vidi viseti? Ne, tega ne doživi Djokovič. Pa je spodbujal svoje tovariše ono strašno prvo noč na »Brodu smrti: »Turnski in Bihački ne vzdihujta! Pomislita, koliko so prestali naši dedje za slavo Gospodovega imena. Trnovci — ne jokajte! Četudi niste plemenite krvi, pa ste hrabrega pokolenja. Kdaj se je še jokal brodnik Trnovčan? Dečki moji, bodimo hrabri, ne dajmo se pregovoriti ne zlepa ne zgrda, da bi postali gusarji. Prosimo Boga in zavedajmo se, da molijo naše matere za nas in da bi ne prenesle take sramote.«

Drugo jutro so jih klicali na krov. Veselili so se dnevne luči. Adrijan se je ozrl po karaveli, pa ni bilo nobenega jadra ne v bližini ne daleč, pač pa je stal Djokovič v zlato vezeni suknji angleškega kapetana pred glavnim jamborom, na njegovi desni »oni«, na njegovi levi mlad noštrom, in dalje v vrsti gusarji, same mlade, krepke postave, zagoreli in divji v obraz, vsak nož za pasom. Djokovič je imel v roki korobač z devetimi konci, na vsakem koncu so bile svinčene kroglice. Zamahnil je z njim: »Dečki! Na morju ni milosti. Kdor se ne pokori, mu zapoje devertorepi maček... Ušli ste od doma. Zdaj postanete gusarji. Prej ko se privadite, bolje bo za vas. Ubogajte mojega podkapetana Dujma, noštroma Gina, krmarja Vidka in druge. Odstopite!«

Kapetan se je zasukal in zginil v kaštilju. Dečkom so dali gusarji vina in kruha, razkazali ladjo in razdelili delo. Bili so večinoma Dalmatinci. Dujmo je naročil Adrijanu, da nese za njim kup perila. Ko sta stopila v ograjen prostor, je zaprl Dujmo vrata in hitel: »Vrl dečko si, Grgurinov. Jaz sem iz Paga in sem bil večkrat pri vas. Ta vrag me je najel za pošteno mornariško službo, pa me je spravil v gusarstvo. Pa pride ura maščevanja in smrt pod rabljevo sekiro bi bila še milost zanj. Galejo mu je prerokoval vaš Mate, na galeji se bo zvijal pod bičem, kakor se zvijamo zdaj mi pod njegovim. Bodite vsi previdni! Ogiblji se kapetana, včasih besni, ker ga muči vest, se napije in divja. Pa ima tudi nekaj mehkega v sebi. Ko bi mu ne prinašali in ga ščuvali drugi, posebno

² Nas! Nas!

Gino, bi bil ves drugačen. Ne govorite nikdar glasno, ne na krovu ne pod krovom, o svojih zadevah. Pazite na svoje oči in imejte odprta ušesa. Mene poznate toliko kakor druge. Zanesi se name, Adrijan. Pomagal mi boš pri velikem delu — jaz bom pomagal vam. Le pogum! —

»Pa Anca? Kje je in kaj je z njo?« se je ustavljal Adrijan.

»Anca se je odpeljala včeraj s karavelo, da ne bo delala napotja pri vašem vežbanju. Kaj je z Anco, povem enkrat o priliki. Hodi, če ne, ti pomerim čevlje!« je zarohnel Dujmo. In ko je brzel Adrijan po lestvi, je stal ob vrhu Gino in se režal: »Naš podkapetan ni kaj ljubezniv?...«

Hudo je bilo to leto vežbanja. V strašni želji po materi, po domu, po cerkvi in svetih zakramentih. Molili so skupno zvečer in zjutraj, Adrijan in sošolca so znali na pamet mašne molitve. In večkrat je maševal Adrijan in sta mu ministrirala Turnski in Bihački. Te duše! Kako je skrbelo Adrijana, da se ne pogubijo. Presladko jim govori Gino, prevelika je želja v njih po kopnem. Zemlja, suha zemlja! Malo trave, da se uležeš, par dreves nad teboj — ne samo jadra in jadra in morje s svojimi devet sto laktov dolgimi kačami. Zemlja! Materin ali sestrin obraz bi videl. Kaka blaženost! Videl bi kakega otroka, spomin raja — tu pa sami raskavi obrazi, noži, puške, kletve. Kdaj pride čas, ko jim zaupa Dujmo, čas maščevanja in svobode? Poglej, kako so dečki suhi in marogasti po vratu in mečih: kamor prileti bič... Vsak udarec zaboli Adrijana. Pa ni samo zato strašno življenje na »Brodu smrti«; so tu strahovi, pravi strahovi — pred kaštiljem krvave lise, ki jih ne zdrgneš in ne izmiješ; ponoči kakor podnevi, ob svojih urah, hodi mož v obleki angleškega kapetana. Če ga pogledaš od bliže, se ti razleze v nič. Ne govori o tem! Z bičem ti preženejo strah. Tudi Mateta je že videl Primožek. Dajal mu je neka znamenja in zginil tam, kjer je skočil v morje. Uboge duše, ki ste bile s silo izrgane iz življenja in ne najdete pokoja...

»Kam si se zamislil!« se reži lisičje Gino.

»Zemljo bi videl rad, suho zemljo,« bruhne iz Adrijana, »kadar pristanete, ne vemo nič, ne kje ne kdaj; ko naznani straža zemljo, nas napodite dol.«

»In kadar imamo gori ples, tudi,« se smeji Gino. »Ste pač še nezanesljivi. Sicer bi vas vzeli s seboj in vam kaj kupili in videli bi, kako poveseljači gusar. Tam se zabava kakor vsak drugi mornar, lahko še bolj, ker ima več denarja.«

»Stre! Gino!« zagrmi skozi cev Dujmo. »Stopi sem na kasar, da naredim jaz red pri teh zaspancih!« Z mačkom v roki pripiha Dujmo do dečkov, udarja in šepetaje: »Umakni se, bedak!« Ko se je nakričal in namahal, se zgrudi kakor utrujen poleg Adrijana in reče polglasno: »Ne zaspite nocoj — pridem k vam.« Potem zmerja vnovič in odkoraca s širokim, kolebajočim korakom.

Pod krovom zaprti dečki ne spijo. Stražin korak na krovu prekinja glušno tišino. Nekaj se plazi kakor maček — povezna vrata se odpro neslišno. Dujmo je med njimi. Skrbno potisne vrata za seboj, potem ukreše in prižge voščenko: »Da se vidimo. Zdaj pa poslušaj, Adrijan. Svetoval sem kapetanu, da vas pusti na kopno. Zdaj jadramo k otoku zakladov, tam je Anca...«

»Otok zakladov in Anca!...« Adrijan poskoči, se oklene Pažana: »Povej, povej hitro!« Pažan motri dečke, preudari: »Ne, vi niste več otroci, četudi nima nobeden od vas niti petnajst let. Možato ste se držali vse leto, zato vam zaupam. Poslušajte zgodbo: Ta jadrnica je bila last mladega Angleža, ki je imel s seboj ženo in hčerko. Nikdar ne bi bil

dobil Djokovič urne ladje v roke, da ni znal vtihotapiti nekaj svojih mornarjev nanjo. Kapetana, ki se je hrabro branil, je prebodel Djokovič, lise, ki se ne dado izprati, je gospejna kri, mož, ki se prikazuje, to je on, angleški kapetan. Prikazoval se bo, dokler bo njegova jadrnica in njegov otrok v rokah tega roparja. Mi pa moramo skrbeti, da dobijo uboge duše mir. To, kar stoče pod jambori, je mlada gospa, ki jo je umoril Djokovič, ker ni hotela biti njegova žena.« Ogorčeni vzkliki dečkov se odbijajo od nizkega prostora. Adrijan seže po meču, pa se trpklo nasmehne: »Suženj nima meča.«

»Ne boj se, Grgurinov. Maščevali se bomo in rešili Anci njeno premoženje. Ladja je peljala takrat cele zaboje dragocenosti, mlada gospa je bila hči Angleža, podkralja v Indiji. Zaboje je spravil Djokovič na skriti otok, otroka pa vzgaja in ljubi in se ga — boji. Djokovič bi rad živel pošteno. Misli, da se bo veselil na starost na Španskem in se poročil z Anco, ki doraste tačas...«

»Morilec z otrokom žrtve?« se začudi Bihački.

»Preprečili bomo to«, nadaljuje Dujmo. »Za zdaj se delajte, kakor da ste se odločili za gusarstvo. Drugo po priliki. Na otoku si oglejte najvišjo skalo ob bregu, da je ne zgrešite, ko pride čas.«

* * *

Ko je zaklicala straža na jamboru: »Zemlja!« je mignil Dujmo dečkom: »Doll! Andrejček se je odgovarjal: »Saj ste nam obljubili, da pojdemo na kopno.« »Gusarska vera — slaba vera«, je rekel trdo Dujmo in zaprl vrata za dečki. Čutili so, kako se ladja suče in zmanjšuje brzino, streslo jih je, ko se je ustavila, ko so spuščali sidro. Zemlja, suha zemlja, kaj je res ne bodo videli? Pa vrata so zaškripala. Dujmo je zarentačil: »Zdaj pa urno v jadra, če ne, poje maček!«

Zemlja! Bil je pred njimi majhen skalnat otok, ki je odprl »Brodu smrti« svojo varno luko. Sredi obrežja je bilo čedno poslopje in pred njim je stalo dekletce v beli obleki in pozdravljalo z robcem Djokoviča, ki se je bližal v čolnu. Nestrpno je čakal Adrijan, da skoči v drugi čoln. Odpeljali so se z Ginom.

»Naskakali se bomo in poplegli po travi«, so mu pravili dečki. A ko so stopili iz čolna, je pritekla Anca in vriskala: »Dečki! Dečki!« Ogledovala je vse po vrsti in vprašala po imenu. »Tebe pa poznam,« se je ustavila pri Adrijanu, »ti si tisti.« Adrijan je prikimal in občudoval deklico, ki je bila vzrastla v tem letu in je imela tako prijazne oči. Drugi dečki so se razpršili po otoku, Bihački in Turnski sta zapazila najvišjo skalo in poplegla v travo za njo. Skala je stala ob stezi k morju.

»Pridi k nam, Adrijan,« sta klicala tovariša in Adrijan je prihajal z Anco, ki ga je izpraševala, kako živijo v velikih mestih. Djokovič je čakal pred hišo, da se vrne Anca. Ko je videl, da je otrok tako zave-rovan v Adrijana, ga popade silna jeza, potegne nož in teče k njemu. »Beži, Adrijan!« prihaja glas izza skal. Adrijan se ozre in beži k morju. Djokovič sopiha za njim: »Tvoji

oče mi je ukradel poštenje — in zdaj, ko bi zopet rad postal pošten, mi hočeš ukrasti ti Anco — pogini . . . « Z velikim skokom je že bil pri Adrijanu, kar se dvigne izza morja postava starega mornarja, voda mu teče z las, brade in obleke, pesti žugajo Djokoviču. »Matel« vpije Adrijan in širi roke. »Matel« zastoče Djokovič in se sesede: »Povsod strahovi! Kaj res ni poti nazaj!« (Dalje.)

Ksaver Meško:

Zima — pomlad.

Zima, da grize do srca. Trpi vse. Najhuje, bi sodil, mali in drobčkani. LA čudo, otroci je ne čutijo preveč. Na smučeh se pripeljejo v šolo — skoro vsi so s hribov, šola je v dolini — in na saneh. Kak fantič pripelje na saneh še sestrico, drobno, vso zardelo v lica od udarcev vetra, od ostrih igel mraza. A dasi imajo vse rdeče in premrle noske, oči so vesele in srečne, smehlajaj zadovoljen, smeh zveneč. Srečni!

Druga je s ptički. Ti trpe. Trpe tako, da so čisto ponižni in tihi. Kako so vreščali in se kregali druge zime, ako zjutraj niso našli na določenem mestu že ovsa, ko so prileteli zajtrkovat. Letos so tako prezebli in potrti, da še čvrčati ne morejo in ne marajo. Poletavajo ob vrtu, pričakovaje sede na plotu, na češplji ob cesti. Vdano, molče čakajo. Hudo jih je zdelala zima.

A kje je le kos, naš črni kos? Vsako zimo je poletaval tu okrog, prihajal na vrt kosmulj kljuvat. To zimo ga ni. Ob novem letu sem ga še videl. Proti večerom je na cerkvenih oknih kljuval muhe, ki so se v jeseni pred zimo v zareze ob steklu skrile. Sicer borna večerja. Potem je kar izginil. Ga je li stisnila kaka zimska noč? Mraz in glad sta mu morda vrgla zanko krog vratu in jo brez usmiljenja zadržnila. Škoda kosa.

Tako ob koncu svečana, prve dni sušca so ptičke zaslutile pomlad. Na orehu ob vrtu, v vrhovih smrek pod vrtom gostole poltiho, a živo, v prebujajoči se radosti. Kakor bi prepletale vse drevo s čudovito pojočo mrežo, objema njih pomladna pesem drevesa. Ali kakor bi nežno cingljaje padali z drevesa nevidni cvetovi, ne, zreli zlati orehi.

Bo res pomlad? Ko je pa snega še toliko! Sonce se pač nekoliko razgreva, a vetrovi ob večerih ledeno puhajo čez vrhove. Da se le ti drobni pevci ne motijo v svojem pričakovanju pomladi, v svojih pozdravih toplim dnevom?

O čudo? Danes se je peljal čez vrt — odkod se je neki vzela? — kakor bi se hotel v blestečih valovih toplega sonca okopati za novo življenje — kos, prav naš črni kos!

Pa v resnici prihaja pomlad, tako zaželena, tako težko pričakovana? Ako v resnici — pozdravljena!

Danilo Gorinšek:

Želja.

Če vsi grmi bi zacveli
in vsi gaji zadehteli,
vse vodice zašumljale,
zvezdice vse zasijale —

njo da z njimi obdarujem,
ki ji vse, prav vse dolgujem;
bi premalo mogel dati
Tebi, moja zlata mati!

Še trikrat, mamica...

»Solnce ne sije tako lepo
kakor materino oko.«

(Jos. Stritar.)

Mati, daleč si nocoj.
Med menoj je in teboj
mreža dolgih cest,
šum stoterih mest,
veliko dni hoda.

Mati, vidim te nocoj,
vidim, kako je s teboj:
glava tone ti med rame,
jagode prebiraš zame.
Trikrat že si vse prebrala,
trikrat Križanemu zajokala
si molitev svojo vročo,
razodela bol pekočo.

Joj, mamica, še trikrat
romajo naj drobne jagode
skoz koščene tvoje prste,
dolge angelske naj vrste
solze ti prestrezajo
in jih nosijo v nebo.
Trikrat, mamica, še trikrat
naj iz duše ti molitev zagori,
v daljnem, mrzlem svetu
sin tvoj trpi, trpi...

Mirko Kunčič:

V večernih urah.

V večernih urah, ko otroci
že v mehkih zibelkah ležijo —
skrivnostno iz nebes na zemljo
krilatci božji se spustijo.

Na zibko sleherno po eden
se vse dotlej ljubeče sklanja
in poje malčku uspavanke,
dokler pokojno ne zasanja...

O čem pa sanja dete v zibki? —
O ptičkih in o rožah v maju,
o zvezdah in o angelih,
ki se igrajo z Bogom v raju.

In zdaj pa zdaj iz svetlih sanj
se tiho, tiho nasmehlja.
Tokrat ve mati: ljubček njen
je v varnih rokah angela.

Ivan Albreht:

Materi.

Mamica moja, nimam darov,
da bi ti z njimi izpričal,
kako sem globoko v srcu te
že zdavnaj poveličal.

Ker nimam daril, poslušaj samo,
kakšne moje so želje:
Rad bi vedno živel tako,
da bi bil tebi v veselje.

Rad bi navzel se tvojih dobrot,
da vsak bi moral priznati:
»Tale otrok je tako plemenit
kot bila njegova je mati. —«

Gustav Strniša:

Mamica.

*Mamica je dobra bila;
tó so ji oči sijale,
milo nas blagoslavljalje;
mamica nas je ljubila!*

*Mamica nam je zbolela,
dolgo, dolgo je ležala,
tudi očasi je jokala,
nič več ni nam pesmic pela.*

*In umrla nam je mama,
pet otrok nas je pustila,
pa odšla od nas je sama; —
kam greš draga mati mila?*

*V črno krsto so jo dali,
krsto v objem črne jame,
pa zagrebli niso same,
z njo so pet src pokopali.*

Danilo Gorinšek:

Koder zre ...

*Koder zre, ljubezen nosi,
milost trosi, zate prosi
zdravja, zlate sreče ...*

*Koder zre, ljubo pozdravlja,
dobre, slabe blagoslavlja,
srečne in trpeče ...*

*Koder zre, ljubezen nosi,
zase le nikdar ne prosi
milosti in sreče.*

J. Jalen:

Tri mamice.

Prizor.

OSEBE: Dragica, Francka, Minka, Marjanca, šolarice.

Pozorišče: Soba ali vrt. Če pa ni odra, zadostuje tudi samo miza s klopmi, ali vsaj s štirimi stoli.

Dragica, Francka, Minka, Marjanca (stoje v krogu. V rokah drže šolske torbice).

Dragica: Dajmo, kaj se igrājmo!

Francka: Dajmo, dajmo se.

Minka: Kaj naj bi se igrale?

Dragica: Igrājmo se mamico.

Marjanca (se začudi): Mamico?

Francka in Minka (se tudi začudita): Mamico?

Marjanca: Mamico? Kako pa gre to?

Dragica: To gre tako, da bom jaz vaša mamica, ve tri pa boste moji otroci.

Marjanca: Kako boš ti mamica, ko še nisi velika?

Dragica: Saj se bomo samo igrale.

Marjanca: A ja —. Samo igrale.

Francka: Pa misliš, da se boš ti znala iti mamico?

Dragica: O, pa še kako se bom znala. Taka mamica bom, kakor bi bila prav zaresna mamica.

Minka: Bomo videle.

Marjanca: Najprej bomo videle, če kar začnemo.

Francka, Minka, Dragica: Začnimo, začnimo. Začnimo. (Vse štiri odlože torbe na mizo.)

Francka, Minka, Marjanca (se vsujejo okoli Dragice): Mamica! Mamica! Mamica!

Dragica: Otroci! Tiho!

Minka: Saj ne znaš biti huda.

Dragica: Pa še kako bom huda, če ne boste ubogale.

Francka: Ko se te pa nič ne bojimo.

Dragica: Vas bom pa nabila.

Marjanca: Kako nas boš nabila, ko nas ne užugaš.

Dragica: Bom pa palico vzela.

Minka: Me bomo pa vse tri vkup stopile, tebi palico izmaknile in tebe samo nabile.

Dragica (je nejevoljna): Ne, nočem. Pojdimo se zares igrat, ali pa nič. Ubogajte, kakor bi bila jaz prav prava mama, velika in močna, taka, ki se je vsi otroci boje.

Francka: No, bomo pa res ubogale.

Marjanca: Kar ukazuj.

Dragica: Bom.

Minka: Že poslušamo. Začni!

Dragica: Otroci! Dovolj ste se naigrali, pregibali in nablebetali. Sedaj se morate iti pa učiti.

Minka: Ne, mi prav tako. Sedaj smo proste. Saj smo prišle pravkar iz šole.

Dragica: Saj sama vem, da bi bile proste, če bi šlo zares. Me se pa le igramo. In jaz sem vam samo nalašč ukazala iti se učiti. Prav tako nam ukaže doma naša mamica. Ubogajte!

Francka: Ubogajmo!

Marjanca: Pa dajmo! (Sedejo k mizi.)

Francka in Minka (se učita mrmraje iz knjig).

Marjanca (riše).

Dragica (vzame iz torbe ravnilo, se vstopi na konec mize in pazi, če se res uče).

Francka in Minka (se dregata in se pričneta smejati).

Dragica (udari z ravnilom po mizi): Francka in Minka mir! In učita se!

Francka (se smeji): Dragica, ti ne znaš biti [mamica.

Minka: Ne znaš se iti mamico, prav res ne.

Marjanca: Ne znaš ne.

Dragica: Kaj pa je napačno.

Francka: Vse. Kadar se mi učimo, ne stoji mamica pri nas s palico v roki in nič ne vpije in nič ne kriči.

Minka: Tudi naša nič ne vpije in nič po mizi ne razbija. Najprej nas vpraša, kakšne naloge imamo in kaj se imamo učiti. Potem pa sede k nam in šiva ali plete, ko je tako pridna, da bi najrajši noč in dan delala. Pa pomaga nam, če kaj ne znamo. Darinka, ti se pa zadiraš in razbijaš. (Jo oponaša): Mir! (Udari ob mizo.) Ne znaš biti mamica. Naj poskusi Francka.

Darinka: Pa naj poskusi.

Francka: Bom. Boste videle, kakšna mamica znam biti. (Vzame iz torbice ročno delo, sede na konec mize in plete.)

Darinka (ki je sedla na Franckino mesto, in Minka se spet učita).

Marjanca: Mamica!

Francka: Kaj je srček moj?

Marjanca: Kako se pa kozlu brada nariše.

Francka: Kaj kozla rišeš?

Marjanca: Da, le poglej! (Kaže risbo, takó, da jo tudi gledalci vidiyo.) Tako velikega kozla bom narisala, da se ga boš še ti bala, mamica. Samo pokaži mi, kako se kozlu brada nariše?

Francka: Kaj bom jaz tebi kazala, ko znaš sama bolje risati kakor jaz. Saj si imela v risanju odlično, jaz pa samo dobro.

Minka (se zasmeye): Tudi ti si zanič mamica, ko ne znaš pokazati, kako se kozlu brada nariše. Mamica mora vse vedeti in vse znati.

Francka: Pa ti vse vedi in vse znaj. Pa bodi ti mamica.

Minka: Kaj misliš, da ne znam biti.

Darinka: Bomo videle.

Minka (menja s Francko prostor): Otroci! Učili smo se že dovolj. Še kar dovolj pridne ste bile, sedaj boste pa južino dobile. (Vzame iz torbe hlebček kruha in nožič.)

Darinka, Francka, Marjanca (hite pospravljati).

Darinka: Jaz sem tako lačna.

Francka: Jaz sem še bolj lačna.

Marjanca: Jaz pa tako, da bi kosmatega medveda svedla.

Minka: Vse enako velike kose boste dobile. (Razreže kruh na štiri enake dele.)

Francka, Darinka, Marjanca (prosijo): Mama, kruha —!

Minka: Nate, le najejte se otroci, pa ateka rade imejte, ki nam kruha zasluži. (Da vsaki svoj kos. Četrtega obdrži zase in ga prične jesti.)

Dragica: O, ne, to pa že ni prav. Ti pa še najmanj znaš biti mamica.

Minka: Kaj je narobe?

Dragica: Da ima mamica prav tako velik kos kruha, kakor me.

Minka: Saj sem tudi lačna.

Dragica: Naša mamica odreže nam velike kose kruha, sebi pa čisto majhnega. Takrat pa, ko je bil atek brez dela in je mamica morala tudi nam otrokom tenko rezati kruh, ga pa sama sploh jedla ni. Ti pa tako režeš kruh, kakor bi otrok čisto nič rada ne imela. Ne znaš biti mamica.

Minka: Pa ne bom več.

Francka: Marjanca, še ti poskusi, če se ti znaš iti mamico.

Marjanca: Nočem.

Dragica: No, daj, da se bomo mogle naprej igrati.

Marjanca: Nočem.

Minka: Zakaj pa nočeš?

Marjanca: Zato, ker ne znam.

Francka: Saj ne veš. Poskusi!

Marjanca: Kaj bi poskušala. Saj tako prav dobro vem, da mamica biti nobena druga ne zna, kakor le tista, ki je res mamica. Kaj bi se spakovala. Rajši počakam, da bom velika, tako velika —. (Stopi na prste in seže z roko, kolikor visoko more.) Takrat bom pa prav zaresna mamica.

Dragica, Francka, Minka: Jaz tudi. Jaz tudi. Jaz tudi.

Marjanca: Ker se ne znamo iti mamico, se pa kaj drugega igravimo.

Dragica: Pojdimo na vrt škarjice brusit.

Francka, Minka, Marjanca: Saj res. Saj res. Saj res. (Vzemo torbe.)

Minka: Francka odštej, katera jih bo prva brusila.
Francka (šteje):

En pan,
pet podgan,
štiri miši,
v uho piši,
vija vaja;
vinta vun.

(Vse deklice odhite s pozorišča.)

Ksaver Meško:

„Je pač — mati.“

Potrkalo je rahlo, komaj slišno, da nisem prav vedel, je li resnica. Ali se mi je samo v mislih zdelo. Vendar sem se oglasil. In je počasi, boječe vstopila žena proti petdesetim. Sem jo nekoliko poznal; iz sosednje župnije je bila; na cesti sva se včasih srečala, se pozdravila, kako besedo spregovorila. A danes je bila vsa izpremenjena, vsa preplašena, prepadla. Toliko da sem jo videl, sem si rekel: »Ta prihaja z bolnim srcem.«

A da bi jo razvedril, sem jo glasno in veselo vprašal: »Kaj lepega in dobrega prinesete, mati?«

Žalostno je odkimala. Da lepega in dobrega nič, je s težavo iztisnila, kakor bi jo v grlu davilo. Če sem slišal, da je bilo pri Gornjaku, v čigar bajti gostujejo, ukradeno?

Slišal, da. Bajne ves izkupiček za eno kravo so mu nesli. Hud udarec za kmeta, sodim.

Nesreča, da. A hujša morda zanjo, kakor za Gornjaka.

Hujša zanjo? Kako to?

Ker dolžijo njenega sina, da je denar vzel, je priznala tiše. Čelo se ji je nabralo v bolestne gube, ob očeh ji je drhtelo; ni me pogledala, tako jo je bilo sram, tako je trpela; mrko je gledala v mizo; velike, zdelane, razpokane roke so ji kakor ohromele ležale na kolenih.

Kateri bi naj to storil? Več jih brž ima.

Najmlajši. Ki je pri Gornjaku za pastirja.

Čudil sem se: Kaj naj fant s tolikim denarjem? No, če bi vzel nekaj kron — pred dobrimi desetimi leti je bilo to.

»Saj ni on, saj ni! Tudi nekaj kron ne! Ni mogoče! Živeti ne bi več mogla, če bi bil moj sin tat!« je kričalo iz nje v neskončni obupnosti.

Dasi sem jo izpočetka kanil s svojo vedrostjo razvedriti, se je njena tegoba in žalost polasčala tudi mene. In negotovost, kaj naj rečem; ko pa nisem vedel, je li fant nedolžen ali kriv. In sem bolno čutil, kako veliko gorje je, če vidimo, kako kdo, oslepljen po udarcih usode in nesreče, obupno išče pravo pot. Prosi, naj mu jo pokažemo. Pa je sami ne poznamo, sami v temi tavamo.

Vendar sem jo poskusil tolažiti: »Upajva, da ni.«

»Ni! Ni!«

Če je bila kaka preiskava?

Bila. So ga imeli orožniki v mestu.

»In kaj so zvedeli?«

»Fant se je ustrašil. Pa je rekel, da je vzel.«

»Sam je priznal?«

»Ustrašil se je pač. A ko bi moral povedati in pokazati, kje denar ima, ni ničesar vedel. Ni ga mogel pokazati, ker ga nima.«

»Pa so ga potem izpustili?«

»Izpustili. A hodijo še zmerom gori k nam in ga izprašujejo. Menda le mislijo, da je on. Jaz pa trpim in si pomagati ne morem.«

»Bodo že dognali, če je nedolžen.«

»To, to tako želim. Pa sem prinesla za eno sv. mašo, sv. Roku na čast. Če za bolezní pomaga, bo morda še tu. Saj je to hujše ko bolezen.«

»Verjamem, mati. In sam bog daj, da bi se razodelo, kdo je nesel.«

»Da se bi! Boste brali na ta namen, prosim. Tako ne morem živeti. Kakor senca se vlačim okrog. Še jokati ne morem več.«

Že poprej, ko sem gledal njen upadli, pepelnati obraz in kako je vse trepetalo v nji, pa vendar ni zajokala, sem si rekel: »Uboga žena nima več solz. Najhujše gorje pa je, če mati za svojega otroka več jokati ne more.«

Da si naj vendar ne dela prevelikih skrbi, sem ji prigovarjal, ker se mi je v srce smilila. Da bo še vse dobro. A na fanta naj budno pazi, ga strogo drži. Če je že kdaj kaj vzel?

»Doma nikoli. Kje bi se bil navadil?«

»Mladost — norost. Ne premisli. In stori kaj, še preden se zave, da bo nápak. In priložnost, če se ravno nudi. Še močnejše je žmagala. Še svetniki so padli kakor podžagani hrasti.«

Pogledala me je tako strašno obupano, da sem se zdrznil. — Ali tudi jaz verjamem, da je njen fant storil? Saj ji vendar ne bom še jaz zasajal noža v vse razboljeno srce, če išče pomoči pri meni!

Naglo sem se umikal.

Saj ne sodim. Kako bi le mogel? Nisem Bog, nisem vseveden. Samo mislil sem, da bi bilo mogoče —

Ne, ne! Ni, mogoče! Kako bi bilo? Ne! Nikoli več ne bi smel prijeti kljuke v domači hiši, če bi bil tat. Ah ne — njen sin, pa tat!

»Saj mislim tudi jaz, da ni. Se bo že dognalo, kdo je denar nesel, in da je vaš sin nedolžen.«

»Zato pa mašujte. In da mu sv. Duh pamet razsvetli.«

Počasi je naštela na mizo kupček papirnatih kron, tistih starih avstrijskih, žigosanih. Vse zamazane, razcefrane, križem zlepljene.

Gledal sem jih, razmišljal: »Kako dolgo in kako težko je bedna žena te krone pač zbirala.«

In sem ji prigovarjal: »Mati, ko bi denar spet spravili. Bi maševal kar tako. Vem, da se vam ne godi predobro.«

»Sveda ne. A potem za fanta ničesar ne storim, če sv. maše ne plačam.«

»Ako mislite tako, v božjem imenu.«

»Saj rada dam. Samo da to res ne bi bilo! Samo da fant kradel ni!«

Ko je odhajala, se ji je še ob vratih bolno trgalo iz srca: »Moj sin — pa tat? Ne, ni mogoče! Ne!«

Gledal sem skozi okno za njo, kako je stopala doli proti cerkvi, počasi, sključena, kakor bi nosila težko, težko breme.

Pa sem pogledal krone na mizi. Zazdelo se mi je, da niso oškropljene samo z njenimi potnimi sragami, ko jih je služila s težkim delom, ampak z njeno srčno krvjo.

In sem si govoril v sočutju z njenim trpljenjem in v spoštovanju in občudovanju njene ljubezni: »Je pač mati! Ljubi, ljubi. In trpi...«

Valpet Tilen.

Nad vasjo je bil grad z graščakom in valptom. Grajski gospod je bil Nučene sorte mož pa je vse gospodarstvo pustil valptu, sam se pa zaril v knjige in stare zgodbe. Valpet se je prevzel. Poprej je bičal kmete po enkrat, odslej jih je po trikrat. Tlačani so godrnjali in kleli, počasi so se pa umirili in mislili: »Bog se usmili njega in nas.«

Valpet je pa bil kmetskega rodu in je imel pod gradom mater, sivo mater. Ni hotela s sinom v grad, na tlako je pa morala, čeprav samo enkrat, o svetem Juriju. Tisti dan je bil grajski valpet najhujši. Tolkel je tlačane in kled do groze. Matere ni hotel poznati in je včasih še njo oplazil z bičem. Pa mati se ni pritoževala. Molčala je in pravijo, da je prav zato tako hitro umrla.

Pa je šel valpet nekoč k sosedom. Moral je skozi gozd in pravijo, da je srečal tujega moža.

»Umakni se!« je zakričal nadenj. Toda mož se ni zganil. Oprl se je na gorjačo in se ustavil sredi poti.

»Umakni se!« je ponovil valpet, a že tiše. Tujec ga je gledal mirno in še smehljaj se je zraven. »Zlezi s konja,« je rekel, »pomenila se bova kaj.«

Valpet se je zgrozil. Hotel je spodbosti konja, pa žival je stala kot vkopana. Zašklepetal je z zobmi in se počasi spravil na tla.

»Kaj hočeš?« je zagodrnjal zamolklo.

»Pomenila se bova nekaj,« je dejal tujec pritajeno. Sedel je na mahovje in pokazal Tilnu prostor kraj sebe. Valpet je spustil konja in molče sedel.

»Kaj hočeš?« je iznova vprašal s trepetajočim glasom.

»Nocoj pridem k tebi,« je pravil tujec. »Ves svet sem že prehodil. Nikjer me nočejo sprejeti. Tako za dan, dva, tako že. Za več časa pa ne. Saj sem pošten. In še dobro ti bo, če me sprejmeš. Zlata in srebra ne bom štedil. Pamet in srečo ti bom prinesel. In vse skoraj zastonj.

»Kdo pa si?« se je umiril valpet Tilen.

»Tvoj brat sem. Reci mi Matej, reci mi Jurij, Miha, kakor hočeš. Daleč okoli te poznajo in so mi pravili o tebi. Pa nikar se ne boj. Iz pekla sem. Tebi ne storim nič žalega, samo prosto pot mi pusti. In pod streho me vzemi.«

»Koliko mi daš?« je takoj računal valpet Tilen.

»Kar boš hotel,« se je smejal tujec. »Vsako željo ti bom izpolnil.«

Podpisala sta pogodbo in sta se vrnila v grad. Graščak je bil nekaj časa nejevoljen, pa ni dosti pomagalo. Valpet je bil močan. Tujec se je

nastanil v gradu. Drugi dan graščaka ni bilo več. Valpet je rekel, da je šel na romanje, menda v Sveto deželo. Hlapci pa niso prav trdno verjeli.

Od tistega dneva je bilo vse drugače. Plaka je postajala zmeraj hujša. Kmetje so preklinjali in so se hoteli upreti. Tujec z grada je bil večkrat v vasi, delal se je strašno usmiljenega in je hujskal. Ko so se pa nekateri resnično uprli, je šel brž pravit Tilnu. Gospod Tilen je dal vreči najhujše v ječo, da so od lakote poginili. Potem se niso več upirali.

Tujca z grada so pa kmalu spoznali. Plašno in trepetaje so hodili mimo njega. Nekateri so se skrivaj prekrižali, pa tujec je vsakokrat strahovito zaškripal in se obrnil na drugo stran. Gospod Tilen je bil pa zadovoljen. Grad za gradom je padal v njegove roke, nekateri očitno, drugi prikrito. Skladišča so se polnila, zlata je bilo na vozove. Pila sta s tujcem od jutra do večera. Včasih sta poklicala še tovariše z drugih gradov in so šli skupno na lov.

Le ena stvar ju je bodla: farna cerkev v dolini. Navsezgodaj je zvon budil ljudi in klical na molitev in delo. Tujec je škripal, ko ga je poslušal, Tilen se je jezil, ker ni mogel spati. Ukazal je cerkovniku, naj nikar tako zgodaj ne zvoni, pa mu je povedal, da ljudje hočejo.

»Cerkev ukaži podreti! Gospod si!«

Tilen se ni upal. Ko ga je pa spet nekega jutra zbudilo zvonjenje, je razkačen zapovedal hlapcem, naj gredo v dolino in razbijejo zvon.

Hlapci so odšli. Nekaj časa je bil mir. Potem je začelo znova zvoniti. — Butalo je ob hribove in v gradu. Tilen in njegov gost sta skočila z ležišča. Prav takrat so se vrnili tudi hlapci.

»Bela žena stoji pred cerkvijo,« so rekli: »Vsi ljudje klečijo pred njo. V zvoniku pa kar samo poje. Nismo se upali naprej.«

Gospod in tujec sta zaklela, skočila na konje in pognala proti dolini. Sredi vasi sta se osupla ustavila. Okoli cerkve se je nagnetlo ljudi. Tudi cerkev je bila nabita. Stari župnik je pred velikim oltarjem molil sta skočila venec. Ljudje so odgovarjali. Možje so bili naslonjeni na sekire, lopate in kose.

»Glej!« se je zagrohotal Tilen. »Upirali se bodo. In njihov gospodar sem!«

Izpodbodel je konja in padel pred cerkev. Tisti hip je izpod zvonika zrastle bela žena in mu zaprla pot.

Tilen je pobledel in zadržal konja. Iz ženinih oči je gorel prečuden ogenj. Valpet se je zgrozil in obrnil konja: »Gorje meni!«

Tujec, ki je šel za njim, je ženo takoj spoznal. Predrzo se je bližal in je hotel čez ljudi pognati v cerkev. Žena ni pustila.

»Poberi se!« je rekla z močnim glasom in vzdignila roko. Obrnil se je, skočil s konja in izginil. Konj je zahropel, se zleknil in poginil.

V zvoniku je še ves dan brnelo v prečudno mehki pesmi in ves dan je kar samo pelo. Bela žena je pa smehljaje stopila spet v oltar, odkoder je prišla. Ljudje so dolgo, dolgo molili.

Valpta Tilna so pa našli grajski hlapci drugo jutro pod križem sredi gozda. Klečal je na blatnih tleh in se trkal na prsa in jokal:

»Gorje meni, gorje meni!« — — —

M. L.:

Spominu Lužarjevega Tončka.

Ko so zavele pri nas prve pomladanske sape, in ko so se vrnile prve lastovice, so prinesli ameriški listi žalostno vest, da Lužarjevega Tončka ni več . . .

Komaj devet pomladi je videl Tonček, deseta ga je odvedla med nebeške prijateljčke. Nekaj dni pred desetim rojstnim dnevom se je prehladil in zbolel za pljučnico. Bela žena — tiha smrt ga je odnesla iz doline solz v boljše življenje.

Otroci, vi ga niste poznali? — Škoda! Bil je lepega, milega obraza in njegove mirne oči se bile modre kakor spominčice ob potoku.

Šele štiri leta je bil star, ko je odšel iz Ljubljane v Ameriko. Z velikim parnikom se je peljal čez morje. Pisali so, da se je rad vozil, saj je bil v spremstvu dobre mame in sestric. Tudi so pisali, da je vedno priden in krotak. Preden je stopil v šolo, se je naučil angleščine. V šoli se je marljivo učil in bil vedno vzgleden učenec.

Doma je kaj rad pomagal, kajti živel je na farmi, t. j. na posestvu. Najrajši je imel krave, ki jih je vedno pasel in napajal.

V petek pred sv. Jožefom — ta dan bi dopolnil deset let — je bil še v šoli, a v ponedeljek je že izdihnil svojo blago dušico.

In kako lep je bil njegov pogreb! Nosili so ga njegovi součenci in spremljala ga je poleg mnogoštevilnega občinstva tudi vsa šolska mladina s praporom. Krsta se je šibila pod težo bogatega cvetja. Zvonovi so peli žalostno v slovo.

Na njegovem grobu je vse poletje in jesen rastla mehka zelena travica. V Ameriki je namreč navada, da posejejo svež grob s travo. Zadnjega majnika pa krase in obiskujejo Američani grobove prav tako, kot pri nas o Vseh svetih.

Ocean nas loči, a Tonček vidi sedaj sem in tja, ker njegova dušica, ki živi nad zvezdami, ne pozna nobenih mej. Pri Sv. Križu v Ljubljani je pokopana njegova sestra Merica, ki je štela komaj osem pomladi. Zelo, zelo oddaljena sta njuna groba, a dušici sta skupaj in se radujeta večnega življenja.

1. Planinska roža. (Ivan Čampa, Bloke.)

Dobro pazi, kako cvete roža! Spodnja vrstica se rešuje na svoj način!

2. Spomenik. (Dušan Rueh, Ljubljana.)

Po sredini dobiš znan pregovor.

		a						
		a	a	a				
	a	a	a	a	a			
	b	b	c	e	e	e		
	e	e	e	e	e	e		
	g	i	i	k	k			
	k	k	k	k	k			
	k	k	k	l	l			
	m	n	n	n	o			
	o	o	o	p	p			
	p	p	p	r	r			
	r	r	r	r	r			
r	s	s	s	s	t	u	u	v

- soglasnik
- žival
- obmejna postaja
- domača žival
- slovan. bog
- kralj. znak
- kovina
- žito
- vrsta sira
- skala
- električna iskra
- žuželka
- ptica

3. Dopolnjevalka. (Dušan Rueh, Ljubljana.)

čin
X—X
—XX
XX—
—XX
XX—
X—X
—XX
XX—
žir

Spreminjaj samo črke na črtici!

Rešitve iz 6. številke.

1. Trd bodi, neizprosni mož jeklen, kadar brani ti je časti in pravde narodu in jeziku svojemu! 2. Slovenec sem, Slovenec čem ostati, rodila mene je slovenska mati. 3. (Imenovalci ti povedo vrstni red, števec pa črke iz abecede): Sleherni naj se naroči na »Vrtea« in »Angeljčka«!

Vse tri uganke so rešili: Moste-Ljubljana: Tršinar Bogomir; Škočidol: Zajec Hrabroslav; Manderge: Smerdelj Roža; Sladka gora: Kiselj Matevž; Ravnik: Krvina Miha; Žalostni vrh: Vesel Janja; Gašperci: Boltavžar Melhijor; Podplat-Vkr.: Urbas Jurij; Nevemkje: Jeza Mila.

Izžreban je Zajec Hrabroslav iz Škočidola.

NOVE KNJIGE: Jakac Jarc: Odmevi rdeče zemlje, II. del, vezana Din 100.—. Pisatelj pravi lepo o svojem potovanju po Ameriki: »Moja pot je bilo vračanje, je bilo iskanje korenin do najglobljih izrastkov. Delaj, oblikuj samo iz sebe, to je zapoved, ki drži za vse čase. In če mi je Amerika samo to spoznanje odkrila, poglobila in utrdila, mislim, da sem izpolnil skriti namen svojega potovanja po rdeči zemlji.« — Jon Svensson: Noni, vez. Din 55.—. Prav lepo prosite starše, da vam kupijo to knjigo; ne boste se kesali vi ne starši. — Boleslav Prus: Faraon, 1. in 2. knjiga, vez. Din 55.—, broš. Din 45.—. Je to povest iz Egipta, in sicer iz XI. stoletja pred Kristusom, ko je propadla dvajseta vladarska rodbina. V knjigi pisatelj verno slika v propast bežeče dobe in ljudi. — Vse knjige dobite v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani.

Popravi! V »Vrtea« na strani 88. se mora glasiti naslov »Slomšekov spomin — naš opomin« in ne »... naš spomin«.

Tiskarna ne bo več »Vrtca« tiskala, če ne plačate, kar ste dolžni za leto (eni še celo za lansko leto). Plačajte, prosim! — Upravnik.